

Laki valtion tutkimus- ja kehittämistoiminnan rahoituksesta vuosina 2024–2030

Lakiluonnos oli lausuntokierroksella kesän yli. Kaikki lausunnonantajat kannattivat lain tavoitteita. Lakiluonnosta esiteltiin parlamentaariselle TKI-työryhmälle toukokuun alussa, eikä asiasisältöön ole tullut sen jälkeen merkittäviä muutoksia. Lausuntopalautteen pohjalta on esityksen perusteluja täydennetty ja tarkennettu. Alla on lakiesityksen pykälät sekä yhteenveto lausuntopalautteesta. Esitys on tarkoitettu antaa eduskunnalle syyskuun lopussa/lokakuun alussa.

Laintarkastukseen toimitetut pykälät

1 § Sovellettamisala

Tässä laissa säädetään valtion talousarvioon vuosina 2024–2030 otettavien tutkimus- ja kehittämistoimintaan tarkoitettujen valtuuksien ja määrärahojen vuosittaisesta yhteismäärästä.

Tutkimus- ja kehittämistoiminnalla tarkoitetaan tässä laissa Tilastokeskuksen vuosittain julkaisemassa virallisessa tutkimus- ja kehittämistoiminnan tilastossa tarkoitettua toimintaa.

2 § Tutkimus- ja kehittämistoiminnan rahoitus valtion talousarviossa vuosina 2024–2030

Tutkimus- ja kehittämistoimintaan valtion vuosien 2024–2030 talousarvioissa tarkoitettujen valtuuksien ja sellaisten määrärahojen, joita ei oteta talousarvioon siihen aiemmin otetun valtuuden käytöstä aiheutuvien menojen maksamiseksi, määrää lisätään tasaisesti vuosittain valtiovarainministeriön vuosien 2024 ja 2028 talousarvioesityksiä varten laatimien talousennusteiden perusteella siten, että valtuuksien ja määrärahojen määrä vuonna 2030 vastaa 1,2 prosenttia suhteessa bruttokansantuotteeseen.

Valtuuksien ja määrärahojen vuosittainen korotus voidaan tehdä 1 momentissa säädettyä pienempinä, jos yksityisen sektorin tutkimus- ja kehittämistoiminnan menot ovat vähemmän kuin kaksi kolmasosaa tutkimus- ja kehittämistoiminnan kokonaismenoista Tilastokeskuksen kolmen uusimman vuositilaston keskiarvon mukaan. Korotuksen vähentämisen sijaan tutkimus- ja kehittämistoimintaan tarkoitettuja valtuuksia ja määrärahoja voidaan kohdentaa uudelleen tavalla, jonka arvioidaan edistävän tehokkaammin yksityisen sektorin investointeja tutkimus- ja kehittämistoimintaan.

3 § Tutkimus- ja kehittämistoiminnan rahoituksen käyttöä koskeva monivuotinen suunnitelma

Valtioneuvosto hyväksyy kerran vaalikaudessa tutkimus- ja kehittämistoiminnan rahoituksen käyttöä koskevan suunnitelman seuraavalle kahdeksalle vuodelle. Valtioneuvosto voi tarpeen mukaan tarkistaa suunnitelmaa, jos tutkimus- ja kehittämistoiminnan valtionrahoituksen määrää vähennetään olennaisesti tai kohdennetaan olennaisesti toisin 2§:n 2 momentin perusteella.

Suunnitelmassa esitetään tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiojärjestelmän nykytila ja järjestelmää koskevat tavoitteet sekä tutkimus- ja kehittämistoiminnan rahoituksen päälinjaukset.

Valtioneuvosto seuraa julkisten ja yksityisten tutkimus- ja kehittämistoiminnan menojen kehitystä.

4 § Voimaantulo

Tämä laki tulee voimaan 1.1.2023 ja on voimassa 31.12.2030 asti.

Lausuntoyhteenveto

Esitysluonnos oli lausuntokierroksella 23.6. - 15.8.2022. Lausuntoja vastaanotettiin yhteensä 41. Lausunnon antoivat liikenne- ja viestintäministeriö, maa- ja metsätalousministeriö, puolustusministeriö, sosiaali- ja terveysministeriö, ulkoministeriö, valtioneuvoston kanslia, Aalto-yliopisto, Akava ry, Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry, Ammattiliitto Pro ry, Business Finland Oy, CSC - Tieteen tietotekniikan keskus Oy, Elinkeinoelämän keskusliitto, Elinkeinoelämän tutkimuslaitos, Helsingin yliopisto, Kemianteollisuus ry, Keskuskauppakamari, Kulttuuri- ja taidealan keskusjärjestö KULTA ry, Luonnonvarakeskus, Metsäteollisuus ry, Opetusalan ammattijärjestö OAJ ry, Palvelualojen työnantajat Palta ry, Pirkanmaan liitto, Pohjanmaan liitto, Professoriliitto, SAK ry, Satakuntaliitto, Sivistystyönantajat ry, Suomen luonnonsuojeluliitto, Suomen Akatemia, Suomen Kuntaliitto ry, Suomen yliopistojen rehtorineuvosto UNIFI ry, Suomen Yrittäjät ry, Säätiöt ja rahastot ry, Tekniikan Akateemiset TEK ry, Teknologian tutkimuskeskus VTT Oy, Teknologiateollisuus ry, Tieteellisten seurain valtuuskunta, Tieteentekijöiden liitto, Tutkimuslaitosten yhteenliittymä Tulanet ja Uudenmaan liitto. Kaikki lausunnonantajat pitivät rahoituslakiesityksen tavoitteita kannattavina.

1§ Soveltamisala

Yhdessä lausunnossa ehdotettiin, että laissa tulisi tarkemmin määritellä, mitkä rahoitusmuodot kuuluvat lain piiriin. Esitykseen on selkeytetty, että kaikki T&K-toimintaan suunnattu rahoitus laskeetaan mukaan kokonaissummaan riippumatta siitä, mille momentille rahoitus on kohdennettu valtion talousarviossa.

2§ T&K-toiminnan rahoitus valtion talousarviossa

Joissakin lausunnoissa tuotiin esiin huoli siitä, että mahdollinen tilapäinen BKT:n lasku voisi johtaa valtion T&K-rahoituksen supistumiseen, mikä heikentäisi esityksen tavoitteita. Perusteluja on sen vuoksi täydennetty sen selkeyttämiseksi, että kasvavan BKT-suhteen vuoksi tavanomaiset suhdannevaihtelut eivät johda vuotuisen T&K-menolisäyksen merkittävään pienenemiseen. Suhdanneriippuvuutta vähentää sekin, että vuosittaisten korotusten BKT-ennusteesta johtuvia tarkistuksia tehdään neljän vuoden välein.

Muutamit lausunnonantajat nostivat esiin valtion kasvavan T&K-rahoituksen rahoittamisen ja että sitä ei tulisi tehdä valtionvelkaa lisäämällä. Jotkut lausunnonantajat katsoivat, että vaikka T&K-menot ovat tärkeitä, niiden lakisääteistäminen voi mahdollisesti syrjäyttää budjetista muita tarpeellisia määrärahoja.

Useat lausunnonantajat katsoivat, että suunniteltua valtion T&K-menojen lisäystä ei pitäisi käytännössä pienentää, vaikka yksityiset panostukset eivät kehittyisi rinta rinnan julkisten T&K-panostusten kanssa. Osa lausunnonantajista katsoi, että rahoituslisäyksen pienentämisen sijaan tulisi ensisijaisesti käyttää laissa mainittua mahdollisuutta kohdentaa T&K-rahoitusta uudelleen yksityisen sektorin T&K-toiminnan tehokkaammaksi edistämiseksi. Tuotiin esille myös, että julkisen sektorin TKI-toiminnan merkittävän vaikutuksen vuoksi yksityisen sektorin T&K-menojen laskiessa valtion rahoitusta tulisi olla mahdollista kohdentaa yksityisen sektorin lisäksi myös julkisen sektorin TKI-toiminnan edistämiseksi. Kahdessa lausunnossa ehdotettiin, että mahdollisuus pienentää lisäystä poistettaisiin laista. Hallituksen esityksen perusteluja on tämän johdosta selkeytetty, jotta käy paremmin ilmi lisäyksen pienentämisen harkinnanvaraisuus sekä se, että yksityisten T&K-investointien voimakkaampi aktivointi voi tarkoittaa uudelleenkohdennuksia myös julkiseen TKI-toimintaan.

3§ Suunnitelma

Jotkut lausunnonantajat kiinnittivät huomiota siihen, että rahoitussuunnitelma laaditaan 8 vuodeksi, mutta hyväksytään vaalikausittain. Suunnitelman tulisi tuoda TKI-rahoitukseen ja –toimintaan ennakoitavuutta ja vakautta. Sen vuoksi olisi tärkeää, että suurista linjoista pidetään kiinni yli hallituskausien.

Jotkut lausunnonantajat katsoivat, että suunnitelmaa tulisi laissa (pykälissä tai perusteluissa) luonnehtia tarkemmin tai siihen liittyvistä menettelyistä säätää laissa. Näiden huomioiden perusteella ei ole tehty täydennyksiä, sillä suunnitelman laajuudesta ja sisällöstä ei ole tarkoituksenmukaista säätää kovin tarkasti vaan sen laadinnassa on hyvä jättää tilaa parlamentaariselle prosessille.

Lausunnoissa annettu muu palaute

Monet lausunnonantajat näkivät, että pelkkä T&K-rahoituksen lisääminen ei ole riittävää vaan on huolehdittava myös kotimaisten ja ulkomaisten osaajien saatavuudesta ja panostuksista koulutukseen sekä siitä, että toimintaympäristö kannustaa tekemään TKI-toimintaa ja investointeja Suomessa. Lisäksi moni lausunnonantaja katsoi, että lain jatkovalmistelussa on tärkeää kiinnittää huomiota perus- ja uteliaisuustutkimuksen merkittävään rooliin kehittämis- ja innovaatiotoiminnan tukemisessa sekä yhteiskunnan osaamispohjan vahvistajana.

Paljon lausuttiin suunnitelman yksityiskohtiin ja rahoituksen kohdentamiseen sekä valmisteilla olevaan T&K-toiminnan verovähennykseen liittyvistä asioista. Kyseiset huomiot eivät koske suoraan lakia vaan pikemminkin suunnitelman, hallitusohjelman ja vuosittaisten talousarvioesitysten laadintaa.